

Az észtt–magyar kisszótár megjelenése alkalmából

Anu NURK

Az utóbbi években mind Észtországban, mind Magyarországon egyre nagyobb az érdeklődés egymás nyelvének tanulása iránt. Mindig voltak azonban mindkét országban olyan lelkes emberek, akik a nehézségeknek ellenére korábban is elsajátították a távoli rokonnép nyelvét. Pedig idáig a nyelvtanulóknak csak kevés segítséget nyújtottak a már létező nyelvkönyvek, szótárak.

A tartui egyetemen néhány évvel a függetlenség kikiáltása után, 1922-ben alapították a Magyar Lektorátust. Egymás után dolgoztak itt lektorként kiemelkedő tudósok: Virányi Elemér, Györke József és Fazekas Jenő. A magyar nyelvészeken kívül a közigazgatási jog rendes professzoraként Csekey István dolgozott itt egy ideig. A berlini egyetem Magyar Intézetének alapítása után 1923-ban a tartui egyetemen is hasonló intézet jön létre (Institutum Literarum Hungarici Dorpatensis). A magyar állam értékes anyagi segítséget nyújtott az intézetalapításhoz. A magyar kultuszminisztérium és az akadémia ajándékként ezer kötet magyar könyvből, és ötvenféle folyóiratból rendezték be a tartui magyar könyvtárat.

Csekey professzor vezetése alatt elindították a „Bibliotheca Hungarico-Estica Instituti Literarum Hungarici Dorpatensis”-nevű sorozatot, amelyből 1936-ig 27 kötet jelent meg. Adataink szerint a háború előtt Tartuban dolgozó harmadik lektornak dr. Fazekas Jenőnek nagyszabású terve volt a budapesti egyetemen működő észtt lektorral, Felix Oinassal: magyar–észtt szótár készítésére. Az 1938-ban megjelent folyóirat az „Eesti Hõim” arról számol be, hogy egy éven belül 1000-oldalas magyar–észtt szótár készül. Sajnos a terv nem valósult meg, és a kézirat későbbi sorsáról semmiféle adat nincs.

Magyarországon sokáig az egyetlen magyar nyelvű tankönyv a Lavotha Ödön által összeállított „Észtt nyelvkönyv” volt. E könyv

1960-ban Budapesten jelent meg, de tudomásom szerint Lavotha ezzel már a 40-es években elkezdett foglalkozni. Különben Lavotha volt az egyike azon magyar diákoknak, akik a 30-as években megindult diákcsere keretében Észtországban tanultak. Tartuban tanultak többek közt Lakó György, Kövesi Magda és Kálmán Béla is.

Lavotha tankönyve alapos áttekintést nyújt az észt nyelvtanról, valamint részleteket tartalmaz az észt szépirodalom klasszikaiból. A könyv végén kb. 6000 szócikkből álló szójegyzék is található. Mivel ennek célja, hogy a tankönyv szövegeinek olvasásában segítsen, az itteni szóválaszték elég szokatlan, pl. sok a nagyon ritkán használt szó is. Ez az egyenetlenség egyrészt abból következik, hogy a szavak irodalmi szövegekből származnak, másrészt hogy ezeket a szövegeket elsősorban az évszázadunk elején írták.

Észtországban az első lépés az észt–magyar szótárírás területén 1936-ban történt. Akkor jelent meg az „Észt–finn–magyar nyelvkönyv turistáknak”, a szerzője Jakó Géza volt. Jakó Géza édesapja 1922-től 1933-ig a tallinni művészeti főiskola kerámiaműhelyének a vezetője volt, és őt tartják az észt kerámia megalapítójának. Ifjabb Jakó Géza pedig diákként jött Tartuba, és az egyetemen közgazdaságtant tanult. Budapesten élő lánya, dr. Jakó Eena szerint édesapja élete során kilenc nyelvet tanult meg, köztük a japánt is.

A könyve elsősorban a három rokonnép turistáinak nyelvi szükségleteivel számolt, ezért a nyelvtani áttekintések rendkívül rövidek. Van benne 15 társalgási téma például „A pénz. Az idő. Az utazás. A lakás. A városban. Az étkezés. A bevásárlás.” A könyv fő része a 900 szócikket tartalmazó háromnyelvű szótár.

1966-ban Jakó Géza tollából származik az észt–finn–orosz társalgási könyv, amelynek az 1936-os észt–finn–magyar társalgási könyv a „csontváza”. 1973-ban pedig észt–magyar társalgási könyv készült, ahol a finn helyett az orosz nyelv szerepel, és a tartalom is szocialista színeket kapott. Nőtt a társalgási témák száma, az újak például „Rádió, televízió. Mozi. Színház. Sport.” stb. A legutolsó témakör a „Társadalom”, ami jókívánságokkal fejeződik be, például: „Sikereket kívánunk az összes testvéri kommunista és munkáspártoknak a békéért és a szocializmusért vívott harcukban!”

Az előbb mondottakból talán világossá vált, hogy a mai diákoknak rendkívül nagy szüksége van a mindennapi beszélt nyelv szavait tartalmazó szótárra. Ezen igény kielégítésére 1993 decemberében Szombathelyen látott napvilágot e cikk szerzője és Pusztay János által összeállított „Észt–magyar kisszótár”. E szótár születésének

története visszanyúlik 1990 őszére, amikor az akkori JPTE tanszékvezetője, ma a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola főigazgatója, Pusztay János egyhónapos tanulmányúton Tartuban tartózkodott. Bár kezdeti célja e hónap során észti nyelvtanulás volt, ez a szándék már talán a harmadik órán módosult, mivel folyton két szótárt kellett lapozgatni. Így született meg az a gondolat, hogy minél rövidebb idő alatt közösen készítsünk egy észti–magyar zsebszótárt.

Végeredményként a címszavak száma kb. hét ezerre nőtt. A szóválasztékban figyelembe vettük a szavak mindennapiságát és gyakoriságát. Forrásainkként szerepeltek például „Eesti keele baasõnastik”, „Eesti kirjanduskeele sagedussõnastik”, W. Veenker által szerkesztett „Minimalwörterverzeichnis der estnischen Sprache” és néhány észti tankönyv.

A szótár használatban a magyar használó előnyben részesül: az észti szavaknál mindig meg van adva névszók esetében az egyes szám alanyeset, egyes szám birtokos eset, egyes szám partitívusz, többes szám partitívusz; igék esetében *ma*-infinitívusz, jelen idő egyes szám első személy, imperfektum egyes szám első személy, *da*-infinitívusz.

Az eddigi visszhangok, amelyek az észti sajtóban jelentek meg, a szótár szóválasztékát, valamint a szócikkekben hozott mindennapi kifejezések választékát jónak tartották.

Biztosan vannak benne kisebb hibák is, de ahogy az észti közmondás mondja: „Parem pool muna kui tühi koor” – jobb egy fél tojás, mint az üres héja (Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.). Ez a szótár egyike azoknak az első lépésnek, amelyek a két rokon népet egymáshoz közelebb hozhatják.

*

Virolais–unkarilaisesta pienoissanakirjasta

Anu NURK

Vuonna 1993 ilmestyi János Pusztayn ja Anu Nurkin toimittama seitsentuhatsanainen pienoissanakirja. Se on saanut suopean vastaanoton sekä unkarilaisilta että virolaisilta kielenopiskelijoilta. Artikkelissa tarkastellaan viron ja unkarin kulttuuri- ja tiedesuhteiden historiaa sekä sanakirjan syntyvaiheita.